

УДК 378.011.3-051:796
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.51.66-70

Кондрацька Галина Дмитрівна
доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри фізичної терапії, ерготерапії та здоров'я
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м.Дрогобич, Україна
kondrgala73@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-8856-1125>

Федорищак Роман Любомирович
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії та здоров'я
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м.Дрогобич, Україна
fedoryshchakr@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-2981-3681>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ

Анотація. Сучасна українська школа стоїть на шляху викликів щодо організації процесу диференційованого навчання на уроках фізичної культури. Статті розкрито основи диференційованого підходу до процесу організації та проведення освітнього процесу у ЗВО. Метою статті є розкрити педагогічні умови та диференційований підхід до підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. Методи дослідження – теоретичні: аналіз, синтез та узагальнення науково-методичної літератури; емпіричні: спостереження, педагогічна практика, прогнозування. Визначено, що диференціація має важливе значення для фізичного виховання учнів. Встановлено, що знання диференціації дітей за віком, статтю, морфологічними, фізіологічними особливостями, психологічними та фізичними рівнями підготовки мають формуватися під час підготовки фахівців у освітніх закладах. Розкрито, умови організації освітнього процесу майбутніх фахівців з фізичної культури у ЗВО. Показано, що підготовка майбутнього фахівця з фізичної культури залежить від компонентів освітньо-професійної програми, які за допомогою методологічних підходів поглиблюють якість формування компетентностей. Визначено, що завдяки створеним педагогічним умовам можна прогнозувати позитивний і реалістичний результат роботи майбутнього вчителя. Розроблено педагогічні умови з використанням диференційованого підходу у підготовці фахівців з фізичної культури і спорту: а саме теоретико-методичні основи формування основного і вибіркового компонентів освітньо-професійної програми, методологічна основа викладання фахових дисциплін, процесуально-практичне засвоєння знань студентів в процесі навчання. Диференційований підхід має провідну траєкторію у підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури. Педагогічні умови формують професійну майстерність і готовність студента до розв'язання завдань фізичної культури та спорту.

Ключові слова: диференційований, підготовка, умови, вчитель фізичної культури.

Вступ. Вища освіта у світі і в Україні має швидкий темп розвитку відповідно до освітніх стандартів або сучасних викликів.

Нова українська школа має велику кількість методичних рекомендацій та практичних порад щодо диференційованого підходу від експертів та провідних фахівців у галузі фізичної культури і спорту.

Диференціація є гнучким способом коригувати методи навчання з урахуванням освітніх потреб студентів, учнів. Диференціація означає, що вчитель бере до уваги особливості кожного студента, учня, відповідно визначає рівень його готовності до розв'язання поставлених завдань.

Інструменти навчання й оцінювання студентів мають допомогти їм бути гнучкими в плануванні та оцінюванні показників під час професійної діяльності. Майбутній фахівець фізичної культури і спорту має вміти оцінювати сприйняття учнями навчального матеріалу, їх фізичний розвиток в процесі засвоєння рухових дій та рівень рухової активності. Також учитель має також використовувати прийоми для зацікавлення всіх без винятку учнів до занять фізичними вправами.

Навчання у ЗВО сприяє поступовому пошуку шляхів, як поглибити знання та вміння студентів у виборі методики планування, організації та проведення освітнього процесу. Науковці [2; 4] рекомен-

дують гнучко ставитися до часу, застосовувати різні навчальні стратегії та інноваційні технології.

Зауважимо, що єдиної методики диференційованого навчання не існує. Тому основне завдання фахівців фізичної культури і спорту чітко усвідомити мету занять фізичними вправами та результат сформованого рівня рухової активності.

Відомо, що термін диференціація походить від французького *differentia* і означає; розділення, розчленування цілого на різні частини, форми, ознаки. В педагогіці він найчастіше застосовується в концептах:

- диференціація навчання (врахування індивідуальних особливостей учнів або студентів, коли вони групуються на основі певних критеріїв для роздільного навчання);

- диференціація освіти (розподіл навчальних планів і програм, а в більш широкому розумінні – забезпечення освітніх можливостей відповідно до походження, індивідуальних відмінностей, інтересів, схильностей, здібностей і потреб учнів і студентів з метою досягнення кожним кінцевої мети освіти найбільш економічним шляхом).

Використання диференційованого підходу під час підготовки фахівців з фізичної культури і спорту передбачає декілька етапів: комплексний обґрунтований вибір основного і вибіркового компонентів

освітньої програми підготовки для забезпечення компетентності діагностики, розподілу осіб за групами за результатами такої діагностики, розробка для кожної групи різнорівневих методик і програм, а також регулярне здійснення діагностичного контролю, за підсумками якого гнучко змінюється склад груп і характер диференційованих програм і вправ [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, вивчаючи досвід європейських країн щодо особливостей процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, І.Гринченко [6] дотримується позиції, згідно з якою для підвищення ефективності становлення майбутнього педагога, необхідно зосередити увагу не лише на вивченні здобувачами освіти теоретичного змісту освітніх дисциплін [6, с.39-40]. Автор підкреслює необхідність розширювати зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури можливостями для збагачення досвіду студентів практичної реалізації конкретних завдань навчання; моделювання та проектування освітнього процесу на уроках фізичної культури, що передбачає грамотне застосування різноманітних сучасних освітніх технологій для організації індивідуальної роботи з учнями; спостереження й рефлексії педагогічних явищ; співробітництва, обміну знаннями з практикуючими педагогами то що [5, с.39]. А тому вважаємо, що акценти в системі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, доцільно змістити на реалізацію можливостей для організації професійно й особистісно значущої практико-орієнтованої освітньої діяльності студентів.

Погоджуємося з думкою Н.Белікової, котра, виокремлюючи сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту, підкреслює, що метою вищої педагогічної фізкультурної освіти має стати створення такого середовища навчання, яке сприятиме розв'язанню різноманітних фахових проблем майбутніми вчителями [3, с.21]. Відтак дослідниця декларує потребу розробки ефективної практико-орієнтованої моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання, що дасть змогу студентам отримати доцільні, підтвержені індивідуальним практичним досвідом фахові знання, вміння, навички. Про важливість навчання на основі практики (досвіду) вів мову ще Аристотель, переконаний, що досвід є мистецтвом практичної діяльності. Пізніше висловлена думка знайшла продовження у працях Дж.Локка, Дж.Дьюї та ін.

Так, до практико-орієнтованого підходу, який переконує Є.Захаріна [8], котра здійснила компаративний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Україні та США, належить модель «Школа професійного розвитку» (Professional Development School (PDS)) [8, с126]. Концепція згаданої школи відбиває дві взаємно зумовлені цілі: по-перше, забезпечення професійного розвитку вчителів як до початку їхньої самостійної професійної діяльності (в процесі навчання, наприклад, у педагогічному ЗВО), так і без вдриву від роботи; по-друге – підвищення якості фізкультурної освіти у школах.

Як зауважує Є. Павлюк професійна діяльність фахівця з фізичної культури та спорту в сучасних умовах висуває особливі вимоги до таких фахівців, серед яких надзвичайно значущими є теоретичні знання організації навчально-виховного процесу; володіння комплексом умінь і навичок та врахування вікових й індивідуальних особливостей тих, хто навчається, розвиток їхніх фізичних здібностей; аналіз педагогічних фактів та прогнозування результатів на-

вчально-тренувальної діяльності; використання в навчально-тренувальному процесі ефективних засобів для досягнення максимально можливого спортивного результату; спрямованість на постійне самовдосконалення, підвищення професійної майстерності та загальнокультурного рівня [9].

За словами В. Арефьева діти одного хронологічного віку і статі не становлять однорідної групи, тому що віковому процесу росту та розвитку організму школярів властиві чималі індивідуальні коливання. Це спостерігається у розмірах довжини та маси тіла, окружності грудної клітки, у розмірах, структурі кісткового апарату, м'язової системи, показниках життєвої місткості легень тощо. Також спостерігаються відмінності у підготовленості, розвитку інтелектуальних, психологічних, фізичних можливостей, різної динамічності нервової системи, темпи засвоєння дітьми навчального матеріалу, формування вмінь і навичок неоднакові. Тож така розбіжність у значеннях індивідуальних показників осіб одного віку і статі свідчить про те, що загально-груповий підхід є неприйнятним і особливого значення набуває диференційований підхід у фізичному вихованні школярів [2].

Разом із тим, дослідники мають різні точки зору щодо критеріїв, які доцільно використовувати як основу диференційованого підходу. Як стверджує О.Аксьонова, диференційований підхід до організації діяльності учнів на уроках планується вчителями за такими критеріями: за статтю учнів (23,3%); за рівнем їхньої фізичної підготовленості (3,8%); за станом здоров'я школярів, відповідно до їхньої медичної групи (9%); за рівнем сформованості рухових умінь і навичок з певних розділів навчальної програми (9%). Вчителі акцентують увагу на техніці виконання вправ (98%), визначають вимоги до дисципліни учнів (95%), виконання ними правил техніки безпеки (100%). Менша кількість учителів зосереджують увагу на індивідуальному підході до учнів (12%), програмують їхню диференційовану діяльність за певними видами роботи (26%) [2].

Результати проведеного дослідження показують важливість пошуку педагогічних умов та використання диференційованого підходу у підготовці майбутнього фахівця з фізичної культури і спорт у до вимог сучасної школи.

Метою статті є розкрити педагогічні умови та диференційований підхід до підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Методи дослідження – теоретичні: аналіз, синтез та узагальнення науково-методичної літератури для з'ясування, порівняння й зіставлення підходів у напрямі окресленої проблеми.

Виклад основного матеріалу. В основу диференційованого навчання і виховання покладено пристосування навчального матеріалу до індивідуальних можливостей студентів за рахунок диференціації методів, засобів, інтенсивності навчальної діяльності відносно груп, утворених з приблизно однакових за рівнем підготовленості.

Питанням диференціації, диференційованого навчання, диференційованого підходу присвячено значну кількість досліджень у дидактиці середньої та вищої школи. На думку науковців [1; 3; 4; 7] диференціація походить (від франц. differentiation, від лат. differentia – відмінність) тлумачиться як розподіл, розчленування, розшарування цілого на різні частини, форми, ступені.

Для реалізації першої педагогічної умови необхідно забезпечити теоретико-методичні основи формування основного і вибіркового компонентів освіт-

ньо-професійної програми.

У контексті досліджень низка авторів [4; 5; 6] вважає диференційований підхід одним із визначальних компонентів індивідуальних особливостей студентів, учнів за яким здійснюється групування для окремого навчання відповідно до потреб суспільства, освітніх закладів та особливостей студентів.

Традиційний підхід базується на тому, що група отримує одне завдання. Натомість диференціація означає, що викладач пропонує брати до уваги особливості кожного студента. Інструменти навчання й оцінювання мають бути гнучкими, а також залучати до навчання всіх без винятку студентів.

Науковці пропонують п'ять індикаторів якості диференційованого навчання, а саме:

Формат навчання багато в чому збігається з традиційним. Проте є й низка особливостей. Найперше – те, що викладач має розуміти, у який спосіб навчається кожен зі студентів. Друге – бажання забезпечувати навчання високої якості. Педагог також має прагнути постійно зростати та розвиватися. Причому недостатньо розуміти лише слабкі сторони студента. Педагог має орієнтуватися і спиратися на сильні сторони власної компетентності.

Зміст заняття має бути пов'язаний зі стандартом та програмою навчання. Диференційоване навчання якраз спрямоване на те, щоби якомога глибше опанували освітні компоненти. Тобто воно, з одного боку, спирається на державні вимоги, а з іншого – на розвиток здібностей студентів.

Освітні потреби у центрі уваги диференційованого навчання. Тож коли постає вибір між стандартними вимогами у пріоритеті потреби учнів. Це має спонукати вчителів змінювати практику проведення уроків та відмовитися від зосередженості на змісті. Натомість бонувати викладання навколо результатів навчання конкретної дитини, її знань, умінь і навичок. Власне, це називається особистісно-орієнтованим підходом.

Для реалізації другої педагогічної умови необхідним є дотримання методологічних основ викладання фахових дисциплін.

Навчання це педагогічний процес, що стосується підбору принципів, підходів, методів та прийомів, інструментарію та засобів, що використовують на уроках.

Ефективність навчання визначається через регулярний моніторинг прогресу студентів, а також зворотний зв'язок і взаємодію між викладачем та студентом. Оцінювання – це не просто виставлення оцінок за виконання завдань, а набагато ширше поняття.

Результати проведеного спостереження за освітнім процесом студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) у закладах вищої освіти дає можливість виділити поетапне диференційоване навчання студентів.

Одним з яких є рефлексія. Викладач має усвідомлювати, що працює різноманітним контингентом, де важливі досягнення кожного студента зокрема.

Список використаної літератури

1. Алексеев О. Зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до диференціації та індивідуалізації фізичного виховання учнів. *Молодь і ринок. Науково-педагогічний журнал*. Дрогобич, 2022. № 3-4 (201-202). С.138–145.
2. Арефьев В.Г. Основы теории та методики физического воспитания: Пособие. Київ: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2010. 268 с.
3. Белікова Н.О. Досвід використання інтерактивних методів навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Сучасні інформаційні технології та методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2014. Ч. 1. С.19–27.
4. Бондарчук Н.Я. Теоретичні засади використання диференційованого підходу у фізичному вихованні населення різних вікових категорій та його оздоровче значення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Випуск 2 (41). С.34–37.

Тому рефлексія викладача – це пошук відповідей на запитання:

Багатофункціональний підхід до професійної майстерності викладача й допоможе віднайти принципи та методи, що задовольнятимуть запити всіх потреб шкільної освіти.

Важливо виокремити зі стандартів та програм основні складники, загальні ідеї та поняття, які мають опанувати студенти. Також рекомендується вивчити методичні поради попереднього та наступного років навчання, аби розуміти, на що можна спиратися чи які теми запропонувати учням для глибшого опрацювання.

Аналіз звітів педагогічної практики приводить до думки, що врахування індивідуальних особливостей учнів є один із підходів до правильного планування освітнього процесу з фізичної культури на основі поєднання науково обгрунтованих та особистісно-орієнтованих методів. Вміння збалансувати викладання нового матеріалу та потреби у засвоєнні рухових дій, рухової активності та фізичної підготовленості.

Третя педагогічна умова це процесуально-практичне засвоєння знань студентів в процесі навчання.

Варто скласти перелік тем, які мають опанувати студенти, й окреслити шляхи та методи розвитку активності студентів. Тому корегування змісту навчання, поєднання теорії та практичної у реалізації студентів, науково-дослідна робота допоможуть прогнозувати рівень сформованої компетентності. Для вивчення різних рівнів складності проблеми реалізації програми з предмету «Фізична культура» пропонуються різноманітні відкриті методи роботи (презентації, відео, тестування, опитування, діагностика). Варто подумати над індивідуальним підходом та принципами поступовості та доступності у виборі та реалізації системи фізкультурної освіти у ЗСО.

Мету диференційованого фізичного виховання можемо визначити як складову цілеспрямованого формування особистості студента. Основу окресленого підходу складає досягнення високого рівня компетентності шляхом розвитку індивідуальних потреб і здібностей студентів.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. Використання педагогічних умов в освітньому процесі в ЗВО допоможе реалізувати комплекс організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на залучення майбутніх фахівців з фізичної культури до якісного проведення уроків фізичної культури у закладах загальної середньої освіти. Диференційований підхід у підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури розкриває і формує професійну майстерність і готовність студента до розв'язання поставлених завдань. Запропоновано педагогічні умови для підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, однак дослідження вимагають шляхи впровадження фізичної культури в системі Нової Української школи.

5. Гринченко І.Б. Сучасні напрями впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 64. С.103–107.
6. Гринченко І.Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання: досвід європейських країн. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2014. Вип. 42. С.39–50.
7. Гурєва А.М. Диференційований підхід у дозуванні фізичних навантажень у процесі фізичного виховання студенток різного рухового віку: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 Дніпропетровськ, 2014. 21 с.
8. Захаріна С.А. Аналіз професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Україні та США. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*. 2012. № 1. С.116–123.
9. Павлюк С.О. Професійне становлення майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки: монографія. Хмельницький: ХНУ, 2016. 403 с.

References

1. Alekseev, O. (2022). Zarubizhnyy dosvid profesiynoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury do dyferentsiatsiyi ta indyvidualizatsiyi fizychnoho vykhovannya uchniv [Foreign experience of professional training of future teachers of physical culture for differentiation and individualization of physical education of students]. *Molod' i rynek*, 3-4 (201-202), 138–145. [in Ukrainian]. <http://mir.dspu.edu.ua> > view
2. Arefiev, V.G. (2010). *Osnovy teorii ta metodyky fizychnoho vykhovannya* [Basics of theory and methods of physical education]. M.P.Drahomanova NPU. [in Ukrainian].
3. Belikova, N.O. (2014). Dosvid vykorystannya interaktyvnykh metodiv navchannya u profesiyniy pidhotovtsi maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoho vykhovannya ta sportu [Experience of using interactive teaching methods in the professional training of future specialists in physical education and sports]. *Suchasni informatsiyi tekhnolohiyi ta metodyky navchannya v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy*, 1, 19–27. [in Ukrainian].
4. Bondarchuk, N.Ya. (2017). Teoretychni zasady vykorystannya dyferentsiyovanoho pidkhodu u fizychnomu vykhovanni naseleennya riznykh vikovykh katehoriy ta yoho ozdorovche znachennya [Theoretical foundations of the use of a differentiated approach in physical education of the population of different age categories and its health significance]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social work*, 2 (41), 34–37. [in Ukrainian].
5. Grynchenko, I.B. (2012). Suchasni napryamy vprovadzheniya innovatsiy v profesiynu pidhotovku maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury [Modern trends in the introduction of innovations in the professional training of future teachers of physical culture]. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 64, 103–107 [in Ukrainian].
6. Grynchenko, I.B. (2014). Profesiyna pidhotovka maybutnikh uchyteliv fizychnoho vykhovannya: dosvid yevropeys'kykh krayin [Professional training of future teachers of physical education: experience of European countries]. *Zasoby navchal'noyi ta nauково-doslidnoyi roboty*, 42, 39–50 [in Ukrainian].
7. Gureeva, A.M. (2014). *Dyferentsiyovanyy pidkhid u dozuvanni fizychnykh navantazhen' u protsesi fizychnoho vykhovannya studentok riznoho rukhovoho viku* [Differentiated approach in dosage of physical exertion in the process of physical education of female students of different motor ages]. Extended abstract of Candidate dissertation. Dnipropetrovsk State University of Physical Education and Sports. [in Ukrainian].
8. Zakharina, E.A. (2012). Analiz profesiynoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury v Ukraini ta SSHA [Analysis of professional training of future physical education teachers in Ukraine and the USA]. *Zbirnyk naukovykh prats' Berdyans'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*, 1, 116–123 [in Ukrainian].
9. Pavlyuk, E.O. (2016). *Profesiynne stanovlennya maybutnikh treneriv-vykladachiv u protsesi fakhovoyi pidhotovky* [Professional formation of future trainers-teachers in the process of professional training]. Khmelnytskyi National University. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 01.10.2022 р.
Стаття прийнята до друку 06.10.2022 р.

Kondratska Halyna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Head of the Department of Physical Therapy, Occupational Therapy and Health
Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine

Fedoryschak Roman

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Profesor
Department of Physical Therapy, Occupational Therapy and Health
Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF A MODERN PHYSICAL EDUCATION TEACHER: DIFFERENTIATED APPROACH IN TRAINING

Abstract. The modern Ukrainian school is facing challenges in organizing the process of differentiated learning in physical education lessons. The purpose of the article is to reveal pedagogical conditions and a differentiated approach to training a future physical culture teacher. Research methods applied: analysis, synthesis and generalization of scientific and methodical literature. Differentiation is important for physical education and sports. Differentiation of children by age, gender, morphological, physiological characteristics, psychological and physical levels of training helps to plan and organize the process of physical education in educational institutions. The conditions of organization of the educational process of future specialists in physical culture in higher education institutions are revealed. The training of future specialists in physical culture depends on the components of the educational and professional program that affect the quality of training. Due to the created pedagogical conditions it is possible to predict a positive and realistic result of the future teacher's work. The pedagogical conditions for the use of a differentiated approach in the training of specialists in physical culture and sports have been developed: namely, the theoretical and methodological foundations for the formation of the main and selective components of the educational and professional program, the methodological basis for teaching professional disciplines, the procedural and practical assimilation of students' knowledge in the learning process. It should be noted that the formation of effective pedagogical conditions in the

educational process in higher education institutions will help to implement a set of organizational and pedagogical measures that will improve the quality of physical education lessons in general secondary education institutions. A differentiated approach in the training of future specialists in physical culture reveals and forms the professional skills and readiness of the student to solve the tasks.

Key words: differentiated, training conditions, physical education teacher.